

Asia Artikkelin lainaaminen radio-ohjelmassa

Hakijat F

Annettu 21.11.2023

Tiivistelmä

Hakijan kirjoittamasta artikkelista oli lainattu laajoja otteita lukuisista kohdista radio-ohjelmaan mainitsematta alkuperäisen lähteen kirjoittajaa. Ohjelmaosioissa siteeratut tekstin osat eivät pelkästään havainnollistaneet, selkeyttäneet tai taustoittaneet lainaajien omaa esitystä, vaan lainaukset olivat ohjelmassa kyseisissä osioissa pääosassa. Lainauksia ei tehty tarkoituksen edellyttämässä laajuudessa ja tekijä mainiten.

LAUSUNTOPYYNTÖ

1. Hakija on pyytänyt tekijänoikeusneuvostolta lausuntoa tekijänoikeuslain 22 §:ssä mainitusta siteerausoikeudesta. Hakijan mukaan Radio Suomipopin aamuohjelmassa 2.2.2023 hakijan kirjoittamaa artikkelia referoitiin ohjelmassa yhteensä lähes 24 minuutin ajan ääneen lukemalla.
2. Hakija kysyy ensiksi, rikkooko tekijän nimen jättäminen mainitsematta isyysoikeutta, ja toiseksi, kuuluuko näin laaja siteeraaminen sitaattioikeuden piiriin vai onko kyse hyvitykseen oikeuttavasta tekijänoikeusrikkomuksesta.

VASTINE

3. S Oy/ Suomipop-kanava on antanut asiassa vastineen ja todennut muun muassa, että lähetyksessä toimittajat ovat käyttäneet nyt kysymyksessä olevaa artikkelia taustoittamaan keskustelun aihetta ja havainnollistamaan aiheen moniulotteisuutta. Artikkelia on siteerattu referoimalla sitä vähäisin muutoksin. Tarkoitus on ollut taustoittaa ja havainnollistaa toimittajien käymää muuta keskustelua artikkelin aiheesta.

4. Juontaja on ilmoittanut useaan otteeseen, missä artikkeli on julkaistu. Hän on pyrkinyt ilmoittamaan tekijän, muttei ole löytänyt tätä lähetyksessä. On tavanomaista, että radio-ohjelmissa lehtiartikkeleihin viitataan ilman mainintaa tekijästä. Lähetys ei ole koostunut vain artikkelista ja ajallisesti alle puolet artikkelin aiheeseen liittyvästä keskustelusta käytetystä ajasta on kulunut artikkelin siteeraamiseen. Artikkelia on siteerattu lähetyksessä tarkoituksenmukaisessa laajuudessa. Kuten tekijänoikeusneuvoston lausunnossa TN 1997:13 on todettu, jos teosta käytetään radio-ohjelmassa sitaatinomaisesti, kirjallisen teoksen kääntäjän lupaa ei tarvittu.

TEKIJÄNOIKEUSNEUVOSTON LAUSUNTO

5. Tekijänoikeuslain (404/61) 55 §:n mukaan tekijänoikeusneuvosto antaa lausuntoja tekijänoikeuslain soveltamisesta. Näiden lausuntojen luonne ei ole sitova

Kirjallisen materiaalin tekijänoikeussuojan arviointi

6. Tekijänoikeuslain 1 §:n 1 momentin mukaan sillä, joka on luonut kirjallisen tai taiteellisen teoksen, on tekijänoikeus teokseen. Säännöksessä mainitaan esimerkkinä suojatuista teoksista muun muassa selittävä kirjallinen esitys. Tekijänoikeus suojaa sekä teosta kokonaisuutena että sellaista teoksen osaa, jota muusta teoksesta irrallaan tarkasteltuna voidaan pitää tekijänsä luovan työn omaperäisenä tuloksena.
7. Tekijänoikeussuojaa saadakseen kirjallisen tuotteen on yllettävä teostasoon eli ylitettävä teoskynnys. Tällä tarkoitetaan sitä, että kirjallisen tuotteen tulee olla tekijänsä henkisen luomistyön itsenäinen ja omaperäinen tulos. Ratkaisu teoskynnyksen ylittymisestä tehdään tapauskohtaisella harkinnalla.
8. Tekijänoikeus suojaa vain teokselle annettua ilmenemismuotoa. Tekijänoikeus ei suojaa esimerkiksi teoksessa esitettäviä tutkimustyön tuloksia, teorioita, tieteellisiä löytöjä, teoksen sisältämiä tietoja tai teoksen aiheetta. Kuka tahansa saa siten kirjoittaa esimerkiksi esitelmän samasta aiheesta. Sanottu merkitsee myös sitä, että jos kirjallisen teoksen sisältö koostuu yleisesti tunnetuista tiedoista, teorioista ja opeista, vain ne teoksen osat, jotka on esitetty

omaperäisellä ja yksilöllisellä tavalla yltävät teostasoon ja saavat tekijänoikeussuojaa. Tekijänoikeus syntyy suoraan lain nojalla teoksen luoneelle luonnolliselle henkilölle tai henkilöille.

9. Euroopan unionin tuomioistuin katsoi 16.7.2009 antamassaan ratkaisussa C-5/08 (Infopaq), että 11 sanasta koostuva ilmaisu voi saada tekijänoikeussuojaa, jos ilmaisu on omaperäinen, tekijänsä henkisen luomistyön tulos. Ratkaisussa C-145/10 (Painer), tuomioistuin katsoi, että teos voi saada tekijänoikeussuojaa, jos se on tekijänsä henkisen luomistyön tulos siten, että se kuvastaa tekijän persoonaa ja siitä käyvät ilmi tekijän vapaat ja luovat valinnat teosta tehtäessä. Kansallisen tuomioistuimen tehtävä on ratkaista lopullisesti, ylittyykö teoskynnys.
10. Tekijän yksinoikeuden piiriin kuuluu kappaleiden valmistaminen koko teoksesta tai sen tekijänoikeussuojaa saavasta osasta ja koko teoksen tai sen tekijänoikeussuojan piirissä olevan osan saattaminen yleisön saataviin siten, kuin tekijänoikeuslain 2 §:ssä säädetään.
11. Tekijän moraalisisista oikeuksista säädetään tekijänoikeuslain 3 §:ssä. Tekijänoikeuslain 3 § 1 momentin mukaan tekijä on ilmoitettava hyvän tavan mukaisesti, kun teoksesta valmistetaan kappale tai teos kokonaan tai osittain saatetaan yleisön saataviin. Säännöksen 2 momentin mukaan teosta älköön muutettako tekijän kirjallista tai taiteellista arvoa tahi omalatuista loukkaavalla tavalla, älköönkä sitä myöskään saatettako yleisön saataviin tekijää sanotuina tavoin loukkaavassa muodossa tai yhteydessä.
12. Tekijänoikeuslain 4 §:n 1 momentin nojalla sillä, joka on kääntänyt teoksen, muunnellut sitä tai saattanut sen toiseen kirjallisuus- tai taidelajiin, on tekijänoikeus teokseen tuossa muunnellussa muodossa. Tekijänoikeus käännökseen syntyy kääntäjälle. Teoksen kääntäjän on saatava alkuperäisen teoksen tekijänoikeuden haltijan suostumus käännöksen tekemiseen ja yleisön saataville saattamiseen. Jos alkuperäisteksti ei yllä teostasoon tai jos sen tekijänoikeus on lakannut, kääntäjä voi vapaasti hyödyntää tekemäänsä käännöstä.

Siteeraus oikeus tekijänoikeuslain 22 §:n mukaan

13. Tekijänoikeuslain 22 §:n (24.3.1995/446) mukaan julkistetusta teoksesta on lupa hyvän tavan mukaisesti ottaa lainauksia tarkoituksen edellyttämässä laajuudessa. Tekijän moraaliset oikeudet on otettava huomioon silloin, kun teos toisinnetaan julkisesti tekijänoikeuslain 22 §:n nojalla. Tekijänoikeuslain 3 § tai 22 §:ssä ei anneta tarkkoja sääntöjä siitä, miten ja missä lähde on mainittava. Hyvä tapa määritetään kullakin alalla vallitsevan käytännön mukaisesti. (Harenko-Niiranen-Tarkela: Tekijänoikeus. Kommentaari ja käsikirja 2016 s. 68).
14. Tekijänoikeuslain 11 §:n 2 momentin mukaan teosta siteerattaessa tekijän nimi ja lähde on mainittava siinä laajuudessa ja sillä tavoin kuin hyvä tapa vaatii. Lainatun teoksen ja sen tekijän tunnistetiedot on sijoitettava sellaiseen yhteyteen, että ulkopuolinen voi ne vaikeuksitta havaita. Lainattava teos on mainittava siten, että se erottuu teoksesta, johon se on lainattu. (Harenko-Niiranen-Tarkela: Tekijänoikeus: Kommentaari ja käsikirja 2016 s. 202).
15. Hyvän tavan mukaisuus edellyttää lainauksen sisältävältä teokselta ja lainaukselta asiallista yhteyttä. Ollakseen oikeutettu siteerauksen on oltava avuksi henkisyssä luomistyössä siten, että siteerattu teos havainnollistaa, selkeyttää tai taustoittaa lainaajan omaa esitystä. (Harenko-Niiranen-Tarkela: "Tekijänoikeus. Kommentaari ja käsikirja" 2016 s. 202-3). Sitaatti voi olla sanatarkka lainaus toisesta teoksesta tai lainattavan tekstin referaatti vain vähäisin tai tekijänoikeudellisesti merkityksettömin muutoksin. (Harenko-Niiranen-Tarkela: "Tekijänoikeus. Kommentaari ja käsikirja" 2016 s. 199).
16. Siteerauksen tarkoituksen edellyttämä laajuus arvioidaan tapauskohtaisesti. Yleispätevää sääntöä minimi- tai maksimilaajuudesta ei ole. Lyhytkin lainaus voi olla hyvän tavan vastainen, jos asiallinen yhteys puuttuu.
17. Ratkaisussa KKO 1971 II 44 kirjailija oli "tarkoituksin saattaa toisesta teoksesta ilmenevä aatteellinen ja yhteiskunnallinen näkemys arvostelun koh-

teeksi" ottanut lähdeosteista mainitsematta laajahkoja lainauksia omaan teokseensa. Korkein oikeus katsoi, huomioiden myös teoksen kirjallisen erilaisuuden, että lainauksia ei ollut otettu laajemmin kuin tarkoitus edellytti. Korkein oikeus huomioi lainauksen tarkoituksen ja lainausten pääasiallisen käyttötavan ja katsoi, että lähdeosteen mainitsematta jättäminen ei ollut hyvän tavan vastaista eikä lainaaminen muutenkaan ollut tekijänoikeutta loukkaavaa. Ratkaisussa KKO 1983 II 1 A oli lainannut B:n suomentamaa teosta lehtikirjoituksessa usean sivun verran B:n suostumusta hankkimatta ja lähdeostetta mainitsematta. A tuomittiin rangaistukseen tekijänoikeuden loukkamisesta.

18. Ratkaisussa KKO 2023:48 korkein oikeus katsoi, että siteeraavan teoksen, tapauksessa lehtiartikkelin ja siteeratun valokuvan välillä oli asiallinen yhteys. Valokuvan lainaaminen 22 § mukaisen sitaattioikeuden perusteella edellytti kuitenkin lisäksi muun ohella lainattavan teoksen ja lainaavan teoksen välistä vuoropuhelua ja älyllistä vastakkainasettelua. Korkein oikeus viittasi vastakkainasettelun osalta Euroopan unionin tuomioistuimen ratkaisuun Spiegel Online, C-516/17. Siinä todetaan, että lainaamista koskevaan poikkeukseen vetoavan suojatun teoksen käyttäjän on välttämättä osoitettava suora ja tiivis yhteys lainatun teoksen ja oman pohdintansa välillä ja mahdollistettava näin tällainen älyllinen vastakkainasettelu toisen teoksen kanssa. Lainatun teoksen käyttämisen on oltava liitännäistä teoksen käyttäjän ajatukseen nähden.
19. Lausunnossa TN 1997:13 kirjallisen teoksen kääntäjän luvan tarpeellisuus hyödynnettäessä käännöstä radio-ohjelmassa riippui kirjallisen teoksen/käännöksen ja radio-ohjelman keskinäisestä suhteesta. Jos käännöstä käytettiin sitaatinomaisesti tai tekijänoikeuslain 4 §:n 2 momentin tarkoittamalla tavalla vapaasti muunnellen, kääntäjän lupaa ei tarvittu. Kääntäjä oli kuitenkin mainittava radiokuunnelman yhteydessä.
20. Lausunnossa TN 2012:5 oli lainattu kolme neljäsosaa artikkelin tekstistä elämäkerran laatimiseksi. Lainaminen näin merkittävässä määrin ilman ar-

tikkelin tekijän lupaa ei ollut tarpeen eikä siten hyvän tavan mukaista teoksen lainaamista. Lausunnossa TN 2014:5 kysymyksessä olevan julkaisun tekstejä oli joko suoraan tai vähäisin muutoksin lainattu alkuperäisteoksen tekstistä eikä julkaisuissa ollut erotettu lainattuja tekstejä siten, että lukijalle olisi selvinnyt lainatun tekstin lähde ja tekijä. Tekstejä ei ollut lainattu tekijänoikeuslain 22 §:ssä tarkoitetun hyvän tavan mukaisesti.

21. Lausunnossa TN 2016:11 dokumenttifilmissä oli lainattu useita lyhyitä otteita urheilukilpailun tv-lähetyksestä selostuksineen. Kun siteeraaminen tapahtui hyvän tavan mukaisesti ja tarkoituksen edellyttämässä laajuudessa, ei kyseessä ollut tekijänoikeuden loukkaus. Lähteiden ilmoittaminen ei tapahtunut alalla vallitsevan hyvän tavan mukaisesti, kun otteissa kuullun selostajan nimeä ei ollut mainittu. Lausunnossa TN 2023:8 tieteellisistä artikkeleista oli lainattu teokseen otteita lukuisista kohdista mainitsematta alkuperäistä lähdettä muuten kuin lähdeluettelossa. Lainaukset olisi tullut tehdä alalla vallitsevan hyvän tavan mukaisesti niin, että lainaukset ovat kirjan muusta tekstistä erotettavissa. Itse lainaaminen tapahtui tarkoituksen edellyttämässä laajuudessa.

Analyysi ja johtopäätökset lainauksista ja muuntelusta tekijänoikeuslain kannalta

22. Hakija on liittänyt kirjoittamansa artikkelin, kaksi kysymyksessä olevan radio-ohjelman osiota äänitteinä, alkuperäisen haastattelun sekä vertailuluettelon, jossa artikkelin tekstiä on verrattu radio-ohjelman kahteen osioon, joissa artikkelin tekstiä on lainattu.
23. Hakijan otsikolla ”Viuhahtelun maailmanmestari” kirjoittama ja julkaistu laaja, osin myös henkilöhaastatteluun perustuva aikakauslehdenomainen artikkeli kertoo pääosin urheilutapahtumissa viuhahtaneesta henkilöstä ja taustoitaa myös ilmiötä laajemmin. Artikkelissa ei ole ollut kysymys ajankohtaisesta uutisaiheesta. Taustoitus on perustunut useiden eri lähteiden käyttöön. Tekijänoikeusneuvoston arvion mukaan artikkeli on tekijänoikeuslaissa suojattu kirjallinen teos.

24. Tekijänoikeuslaki suojelee tekijän henkisen luomistyön tuotteena syntyneitä omintakeista ilmaisia, ei teoksen teemaa, ideoita, periaatteita tai sisältötoita. Artikkelissa ilmenevät tapahtumat, nimet, paikat ja tosiseikat eivät ole tekijänoikeuden suojaamia, ja ne ovat siten tekijänoikeuden estämättä toisten käytettävissä.
25. Artikkelin tekstiä on lainattu helmikuussa 2023 lähetetyssä Aamulypsy-nimisessä radio-ohjelmassa. Lehti ja siinä oleva artikkeli on nimeltä mainittu, mutta artikkelin kirjoittajaa ei ole mainittu lähetyksen yhteydessä. Artikkelin kirjoittajan nimi on tavanomaiseen tapaan näkyvästi ilmoitettu artikkelin alussa.
26. Nyt kysymyksessä olevaa artikkelin tekstiä on lainattu Aamulypsy-ohjelmassa sellaisenaan tai epäsuoraksi kerronnaksi tekijänoikeudellisesti merkityksettömästi muutettuna kahdessa artikkelia käsitelleessä ohjelman viuhahattelua koskevassa osassa, joiden kesto yhteensä on ollut yhteensä 24 minuuttia. Artikkelista on lainattu kaiken kaikkiaan noin 45 tekstikappaletta noin 40:ssä ohjelman eri kohdassa. Lainauksista 18 on ollut artikkeliin sisältyneitä suoria, artikkelia varten haastatellun henkilön sitaatteja, jotka artikkelin tehnyt toimittaja on kääntänyt itse englannista suomeksi. Tekijänoikeusneuvoston arvion mukaan myös artikkelin kirjoittajan englanninkielisen haastattelun suomenkielinen käännös saa tekijänoikeuslain 4 § 1 mukaista tekijänoikeudellista suojaa haastattelukertomuksen muunnelmana.
27. Lainauksia on ajallisesti ohjelmaosioissa runsaat 11,5 minuuttia eli lähes puolet edellä mainittujen osioiden 24 minuutin kokonaisajasta. Muilta osin näissä osioissa ohjelmaan on sisältynyt radio-ohjelman toimittajien kommentteja ja keskustelua tai kokemuksia aiheeseen liittyen.
28. Lainauksilla on sinänsä ollut asiallinen yhteys nyt kysymyksessä olleen ohjelmaosion aiheeseen. Yllä mainitussa korkeimman oikeuden vuoden 2023 ratkaisussa (KKO 2023:48) mainittu lainattavan teoksen ja ohjelman juontajien puheosuuden välinen vuoropuhelu on siten ollut tässä tapauksessa olemassa.

29. Ohjelmaosioissa siteeratut tekstin osat eivät tekijänoikeusneuvoston arvion mukaan kuitenkaan pelkästään havainnollista, selkeyttä tai taustoita lainaajien omaa esitystä, vaan lainaukset ovat ohjelmassa kyseisissä osioissa pääosassa. Ohjelmaosioiden sisältö rakentuu pitkälle artikkelista otettujen lainauksien varaan. Ohjelman toimittajien edellä mainitut kommentit, havainnot ja keskustelu ainoastaan täydentävät artikkelin eri osien lainauksia lainauksien muodostaessa ohjelmaosioiden keskeisen sisällön.
30. Vastauksena ensimmäiseen kysymykseen tekijänoikeusneuvosto toteaa, että ohjelmassa lainatun artikkelin tekijän nimeä ei ole tekijänoikeuslain 11 § 2 momentin edellyttämällä tavalla mainittu siinä laajuudessa ja sillä tavoin kuin hyvä tapa vaatii ohjelman yhteydessä, vaikka artikkelin kirjoittajan nimi mainitaan lehtiartikkeleille tyypilliseen tapaan heti artikkelin alussa. Hakijan isyysoikeutta on loukattu, koska tekijää ei ole ilmoitettu sillä tavoin kuin hyvä tapa vaatii.
31. Vastauksena toiseen kysymykseen tekijänoikeusneuvoston arvion mukaan artikkelista luetut lainaukset edellä mainitussa laajuudessaan suhteessa kahden ohjelmaosion muuhun sisältöön poikkeavat siitä, mitä tarkoituksen edellyttämässä laajuudessa voi tekijänoikeuslain 22 §:ssä mainituin tavoin hyvän tavan mukaisesti toisten tekijöiden tekijänoikeuden suojaamaa tekstiä siteerata. Hakijan tekijänoikeutta on mainituin tavoin loukattu.
32. Tekijänoikeuslain 57 §:n 1 momentissa säädetään kohtuullisesta hyvityksestä. Joka vastoin tekijänoikeuslakia käyttää teosta, on velvollinen suorittamaan tekijälle kohtuullisen hyvityksen. Hyvitysvelvollisuus syntyy tuottamuksesta riippumatta. Tekijänoikeusneuvosto ei vakiintuneen käytäntönsä mukaisesti ota kantaa mahdollisen hyvityksen määrään eikä siitä ole pyydettykään lausuntoa.
33. Tekijänoikeuslain 56 a §n mukaan kyseessä voi olla tekijänoikeusrikkomus, jos tekijän taloudellisia tai moraalisia oikeuksia on loukattu säännöksessä tarkemmin mainituin edellytyksin. Tekijänoikeusneuvosto ei toimivaltaansa kuulumattomana anna lausuntoa mahdollisesta rikosoikeudellisesta arvioinnista.

Puheenjohtaja

Juha Vesala

Sihteeri

Perttu Virtanen

Lausunto on käsitelty tekijänoikeusneuvoston täysistunnossa. Asian ratkaisemiseen ovat osallistuneet Juha Vesala (puheenjohtaja), Samuli Melart, Mirkka Kivilehto, Sanna Nikula, Aku Toivonen, Mari Lampenius, Mika Toivainen, Valtteri Niiranen, Ismo Huhtanen, Maria Rehbinder, Albert Mäkelä ja Asko Metsola.